

אמונת ישראל - גאולתו

פרק כ"ו

א. עיינו היטב בפרק כ"ו, בעזרת רש"י רד"ק, ומצודות,

מה המשותף לפסוקי הנחמה בפרק זה?

ב. "ביום ההוא יושר השיר הזה" – מה האפשרויות השונות בשאלה לאיזה דור

נאמרה נבואה זו? ומה הקושי בכל אחד מההסברים?

ג. מה משמעותם של פסוקי תפילה בתוך נבואה זו?

כגון: "נפשי איזיתך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך...." - "צקון לחש מוסר למו"

האם זה חלק מנבואת הנחמה?

ד. גם בפרק זה כמו בפרק כ"ה מוזכר עניין המוות:

בפרק כ"ה: "ובלע המות לנצח..." (פסוק ח')

בפרק כ"ו: "יחיו מתיך נבלתי יקומו... (פסוק י"ט)

מה משמעות הפסוקים כאן, ומה היחס בין שני הפרקים?

ה. נבואת נחמה זו כוללת השפלת האומות החזקות ששיעבדו בישראל

"כי השח יושבי מרום קריה נשגבה ישפילנה" (פסוק ה')

האם זו חלק מהנחמה?

2 כו (א) ביום, היא נכואה

עתידה, או נתקיימה בימי חזקיה עיר מצויר כי השכים מן הגולה בימי חזקיה שהם עשרת השכטים שבו רבים מהם, (או מוסב על לעתיד) יאמרו יש לנו עיר עז שהיא ירושלים, אבל חומתיה לא יהיו בצורים ע"י בני בני אדם רק הישועה ישית ה' להיות אליה חומה וחיל, ישועת ה' היא תהיה משגב ומבצר לה:

למלך

3 (ב) פתחו שערים. שלה ויצא לתוכה גוי צדיק: שומר. ששמר ונפה בגלותו ימים רבים לאמונתו של הקב"ה שיקיים הצטמתו שהצטיח ע"פ נציאיו לגאלם: שומר. מממין וכן (בראשית לו) ואזניו שמר את הדבר וכן (דברים ו') ושמר ה' אלהיך לך: (ג) יצר. שהיה סמוך על הקב"ה ונשען עליו בחזקה שלא זו מאמונתו בשביל שום אימה ויסורין: תצור. שהיא שלום כי כך היה בטוח לפיכך הגון לך לנצרו:

7

(יג) יהיה אלהינו. זכור לנו מה שתחוקני עמך בגלות כי אע"פ שהיו האומות בעלים ואדונים לנו והיו עובדים בנו בפרך אע"פ כן לבד כך נזכיר שמך, ואלו היינו זוכרים שם אלהים אחרים כאויבינו אשר היינו תחתיהם היינו נצולים מידם והיינו במעלה ובגדולה כמוהם ולא רצינו וסבלנו העניו וזכרנו את שמך לאויבינו ואמרנו כי כך בטחונונו ולא נמיר אותך באחר: (יד) מתים כל יחיו. ואלהי העמים ההם שלא פנינו אליהם בגלות כי הם מתים ואין בהם ממש, ופירוש לא יחיו אין בכם חיות והם כמו המתים שלא יקומו כמו שאמר ממקומו לא ימוש:

ב. פתחו שערים וגו' שמר אמונים. אמר ריש לקיש, כל העונה אמן בכל כחו (ב) פותחין לו שערי גן עדן (ג), שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, אל תיקרי שומר אמונים (ד) אלא שאומרים אמן. מאי אמן? אמר ר' חנינא, אל מלך נאמן [כך מעיד על בוראו שהוא אל מלך נאמן] (ה), (בילקו"ש מוסיף, ואמרי לה, אתה מלך נאמן) (*). (שבת קי"ט ב', ילקו"ש ח"ב רמז תכ"ח)

פתחו שערים וגו' שמר אמונים. אתמר, קטן מאמתי בא לעוה"ב? וכו', תנא משום רבי מאיר, משעה שיאמר אמן, שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תיקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן, מאי אמן [כשעונין על כל ברכה וברכה אמן היאך משמע קבלת יראת שמים]? אמר ר' חנינא, אל מלך נאמן [בנוטריון שמאמין עליו הקב"ה] (ו). (סנהדרין ק"י ב', ירושלמי שביעית פ"ד ה"ח, ילקו"ש ח"ב רמז תכ"ח)

פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמונים. אל תיקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן, שבשביל אמן אחד שעונים רשעים מתוך גיהנם ניצולין מתוכו, כיצד, עתיד הקב"ה להיות יושב בגן עדן ודורש, וכל הצדיקים יושבים לפניו, וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם, וחמה ומזלות מימינו של הקב"ה, ולבנה וכוכבים משמאלו, והקב"ה יושב ודורש תורה חדשה (במדרש אותיות דר' עקיבא הגירסא, והקב"ה דורש לפניו טעמי תורה חדשה) (ז) שעתיד ליתן על ידי משיח, וכיון שמסיים ההגדה, עומד זרובבל בן שאלתיאל על רגליו, ואומר יתגדל ויתקדש, וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל באי עולם כלם עונים אמן, ואף רשעי ישראל וצדיקי עובדי אלילים שנשתתירו בגיהנם עונים ואומרים אמן מתוך גיהנם, ומתרעש העולם עד שנשמע קול צעקתם לפני הקב"ה, והוא שואל מה קול הרעש הגדול אשר שמעתי, ומשיבים מלאכי השרת ואומרים לפניו, רבונו של עולם, אלו רשעי ישראל וצדיקי עובדי אלילים שנשתתירו בגיהנם שעונים אמן ומצדיקים עליהם את הדין, מיד מתגלגלים רחמיו של הקב"ה עליהם ביותר ואומר, מה אעשה להם יותר על דין זה כבר יצר הרע גרם להם,

משה כ"ג

[דף סג ע"א גמ'] כל כך למה, לפי שאין עונין במקדש אמן. ומנין שאין עונין אמן. ויברכו שם כבודך. במקדש, שנאמר (נחמיה ט) "קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם (ו)עד העולם", ואומר (שם) "ויברכו (את) שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה". והמנצח אומר צדוק ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם מפרש נחמיה ט' ע"א גמ' ע"כ. והוא לומר שכל העולם הזה לפני העולם הזה כלום אלא כפרוזדור לפני הטורקלין כלומר הנהיגו צרכי צעה"ז כדי להיות רגילין לעה"צ שכלו ארוך:

עין איזה

יחידנין ותו, ואינו מתבונן אלא על העשוי בזמנו ודורו, אז לפעמים עיניו יראו זרות⁸, ומעשה ד' והנהגה הנפלאה לא יהיו ניכרים לו כלל בהכרה שכלית, ע"כ צריך הוא לאמונה וקבלה. אבל הכלל, המקיף את ההסתוריה הארוכה, הרואה בראיה גמורה את כל מעשה ד' הגדול אשר הפליא לעשות, הלא עדים אנחנו כולנו ביחש כלל אומתנו על כל עקרי התורה והאמונה. על כן במקדש, מקום מרכז הקדושה הכללית, שם מתיצב הכלל הגדול הלאומי, לנגד עיני כל איש הבא למקום הקדוש אשר לעולם זאת על ישראל⁹, עם כל המון הדברים הנפלאים, כל הניסים והנפלאות, וכל הסבות והמסובבים שהשתלשלו מראש מקדם, ערוכים בחכמה נפלאה והשגחה עצומה, שאין להעלים עין ממנה אפילו רגע, היש צורך לקבלה ואמונה, הלא מהכרה פנימית יענה ויאמר "גדול ד' ומהולל מאד, בעיר אלהינו הר קדשו"¹⁰, ע"כ אין עונין אמן במקדש.

ומנין שאין עונין אמן, כ"א ברכה היוצאת מהכרה שכלית של העונה? שנאמר¹¹ "ברוך ד' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם", הכלל אינו מצטמצם בחוג קצר של איזה דור ידוע או תקופה ידועה, כ"א הוא נושא משאו על מעשה ד' שמן העולם ועד העולם, הוא רואה לפניו נצב כמו חי, העבר [ו]העתיד, בצירוף ההוה, "מן העולם ועד העולם". ע"כ יאמר בעצמו בדעת נפש עצמית, "ברוך ד' אלהי ישראל". כל ברכה היא רק חלק אחד אחוז מהשקפה מוסרית, המאירה בשכל ובינת הלב, מאור האלהי המאיר בהנהגה הכוללת. אמנם כשהכלל ניצב לפנינו, בעז הסתכלותו על כללות ההנהגה כולה, שכוללת מקורי כל הברכות והתהילות, שכל רגש ורעיון פרטי, הולך וטובע בים האורה ומתבטל כאפס ואין, ע"כ נגד

כדי להקנות דעת ד' בעולם. ע"כ סובר (שתכלית) [ש]קשירת השלום אל שם ד' תהי' תכליתה, הגדלת שם ד' בעולם, שהוא לבדו מאיר את כל מחשכי עולם, ומצליח את המין האנושי בחיים העוברים והנצחיים. ובאמת אין כאן מחלוקת כ"א הבחנת ערך הדבר הגדול הזה מכל צדדיו.

ערב. וכ"כ למה, לפי שאין עונין אמן במקדש. ומנין שאין עונין אמן במקדש, שנאמר "קומו ברכו את ד' אלהיכם מן העולם עד העולם"¹, ואומר "ויברכו (את) שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה". האמונה והקבלה למה שנאמר מפי גדולי עולם הן עמוד האורה המאיר כל מחשכים, מפני שאי אפשר לכל אדם להשיג בדעת עצמו את האמת הפנימית, ובפרט בענינים העומדים ברומו של עולם בעיקרי תורה ואמונה, ע"כ גדולה היא עניית אמן², המורה על ההסכמה והקבלה באמונה³, לדעת הברכה שתקנוה אבות העולם אנשי כנה"ג ויתר גדולי מאורי העולם. אמנם צורך האמונה, מצד חסרון השכל להגיע אל הידיעות הצחות בכירור עצמי, הוא רק בתק הפרטי. היחיד אין כחו גדול לחדור בסתרי אלה הידיעות הרמות שעליהן הושתתו הברכות והתפילות. ע"כ עליו לקבלן באמן ואמונה, "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים"⁴. אמנם הכלל, העם בכללו, עם ד' אלה⁵, עם חכם ונבון⁶, הוא עומד למעלה מהכרח האמונה, עליו בכללו הלא נאמר "אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלהים אין עוד מלבדו"⁷. והדבר הוא פשוט, אימתי הדברים האמתיים של דעת ד' והשגחתו ויתר הענינים הטהורים שנכללים בתפילות וברכות צריכין רק למסורת ואמונה? רק כשאדם מצמצם עצמו בחוג

ערב. 1. עיין הערת רבינו, הרב צבי יהודה זצ"ל, עולת ראייה, ח"ב, עמ' תכו, סעי' קטו. 2. ברכות נג, ב. ועיין מוסר אביך, ב ה, עמ' נה. 3. עיין שבועות לו, א ורש"י שם. 4. ישעיה כו, ב. ועיין שבת קיט, ב. 5. יחזקאל לו, כ. 6. דברים ד, ו. 7. שם שם, לה. 8. עפ"י משלי כג, לג. 9. דברי הימים ב ב, ג. ועיין עין איזה, שבת, ב ח, ח"א, עמ' 64-63. 10. תהילים מח, ב. ועיין מצודת דוד שם. 11. תהילים קו, מת. ועיין עולת ראייה, ח"א, עמ' רא, ד"ה ברוך.